

ANTON SOVRÈ

PREVAJALEC, KLASIČNI FILOLOG, JEZIKOSLOVEC,
DRAMATURG, ZGODOVINAR, SREDNJEŠOLSKI IN
UNIVERZITETNI PROFESOR

Aleš Maver

Univerza v Mariboru

1 Življenjepis

Anton Sovrè se je rodil 4. decembra 1885 v Šavni Peči, kraju nad železniško progo med Zidanim Mostom in Hrastnikom. Bil je drugi od osmih otrok istoimenskega železniškega čuvaja. Osnovno šolanje je začel v Zidanem Mostu, po očetovi delovni nesreči pa se je družina preselila v Krško, kjer je končal osnovno šolo (Gantar 1981, 82–83). Leta 1898 se je vpisal na gimnazijo, ki jo je obiskoval v Celju in Ljubljani. Po maturi leta 1906 je odslužil enoletni kadrovski rok. S študijem klasične filologije je začel na Dunaju. Tam je bil njegov poglavitni univerzitetni učitelj ugledni grecist Hans von Arnim, strokovnjak za Evripida in antično filozofijo. Po petih semestrih je študij nadaljeval na graški univerzi.

Že pred koncem študija je leta 1912 začel službovanje kot suplent na drugi ljubljanski in pozneje na goriški slovenski gimnaziji. Poučevanje je prekinilo šestmesečno vojaško služenje na avstrijsko-črnogorski meji. Vojaško suknjo je slekel šele po koncu prve svetovne vojne, kar je zelo zavleklo zaključek njegovega študija. Na severovzhodni fronti je bil v Karpatih ranjen v glavo. Po okrevanju je bil premeščen v Črno goro. Leta 1919 je za sedem let pristal na ptujski gimnaziji. Na Ptujju, ki je bil prej del nemškega »trdnjavskega trikotnika« na slovenskem Štajerskem, je pomagal tudi pri vzpostavljanju slovenskega *Ptujskega lista*, ki ga je v letih 1919 in 1920 pol leta urejal. Leta 1925 je, zdaj že na ljubljanski univerzi, končno zaključil študij in si pridobil spričevalo, da je usposobljen za poučevanje klasičnih jezikov na srednjih šolah.

Že v ptujskem obdobju je začel s plodno prevajalsko dejavnostjo. Leta 1926 je prešel na ljubljansko klasično gimnazijo, kjer je ostal šest let. Leta 1932 so ga kazensko premestili na gimnazijo v vojvodinskem Pančevu: čeprav je Sovrè v slovenskih razmerah veljal za liberalno usmerjenega, so mu v obdobju, ko so bili slovenski liberalci del vladajoče

stranke, očitali pretirano zavzemanje za slovensko narodno samobitnost, medtem ko je bila uradna politika kralja Aleksandra unitarno jugoslovanstvo. Vojvodinske izkušnje si je po Pančevu do leta 1934 nabiral še v Sremskih Karlovcih. Nato se je vrnil v Ljubljano in bil štiri leta profesor na drugi državni gimnaziji. Leta 1938 je ponovno pristal v Srbiji, tokrat kot inšpektor za klasične jezike pri prosvetnem ministrstvu, ki ga je nekaj časa vodil Slovenec Anton Korošec.

Ko je druga svetovna vojna zajela Jugoslavijo, je bil ravno v Sloveniji, saj se je pripravljaj na študijsko potovanje v Italijo, da bi tam pripravil pregled rimske zgodovine. Tako je aprila leta 1941 postal inšpektor na prosvetnem oddelku banovinske uprave v Ljubljani, kar je ostal do konca vojne. V številki *Slovenskega poročevalca*, izdani na dan partizanskega vkorakanja v slovensko prestolnico, je bil med štirimi vodilnimi slovenskimi kulturnimi delavci, ki so »smeli« zmagoviti vojski izreči dobrodošlico (prvi med njimi je bil Oton Župančič; gl. Movrin 2014). Sovretu so novi oblastniki šteli v dobro, da kot uradnik banovinske uprave med vojno ni podpisal protipartizanske spomenice in da se je držal kulturnega molka, na podlagi česar se mu je nabral lep kup prevodov, ki jih je potem objavil takoj po vojni (gl. Gantar 1967).

Prvo povojno leto je prebil kot dramaturg Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani, leta 1946 pa je nasledil na hitro upokojenega Frana Bradača kot profesor grškega jezika in književnosti na Filozofski fakulteti. Prvih šest let je bil izredni, od leta 1952 pa redni profesor, in to kljub temu, da ni nikoli doktoriral. Njegovo predavateljsko delo so do upokojitve leta 1956 pogosto prekinjali bolezen in študijski dopusti, ki so mu bili odobreni za prevajanje ključnih antičnih besedil. Sovrè je neutrudno prevajal vse do smrti 1. maja leta 1963 v Ljubljani, tako da je nekaj projektov dokončal ali izdal njegov učenec Kajetan Gantar. Gl. tudi Gantar 1967 1981, Movrin 2014.

2 Prevajalsko delo

Anton Sovrè je kot prevajalec deloval dobra štiri desetletja, prevajal pa je v glavnem iz grščine in latinščine. Očitno je njegove prevode vsaj v začetku navdihnili do humanistične (klasične) gimnazije z osrednjo vlogo klasičnih jezikov nenaklonjeno ozračje po ustanovitvi Kraljevine SHS, ko je tudi na Slovenskem začela prevladovati v Srbiji običajna realna gimnazija (gl. Baskar 1988).

Verjetno je najbolj znan kot tisti prevajalec, ki je v slovenščino iz grščine prestavil oba homerska epa, *Iliado* (1950) in *Odisejo* (1951). Leta 1959 je iz latinščine prevedel še obsežni ep *O naravi sveta* Tita Lukrecija Kara s prikazom epikurejske filozofije.

Z odra ali pri šolskem pouku so številni Slovenci spoznali Sovretove prevode antičnih dram. Njegov prvi celoviti prevod, Sofoklov *Kralj Ojdip*, je izšel leta 1922. Čez eno leto je prevedel Evripidov *Bratski spor*. Leta 1944 je *Kralj Ojdip* izšel v novem prevodu, leta 1962 pa ga je Sovrè izdal skupaj s tremi drugimi Sofoklovimi tragedijami, *Antigono*,

Ojdipom na Kolonu in *Filoktetom*. Prevajanje Evripida je leta 1960 zaokrožil s prevodom *Bakh* (*Bakbantk*), *Alkestide* in *Feničank*. Izpod Sovretovega peresa je leta 1963 prišel tudi prevod Ajshilove *Oresteje*.

Sovrè je veliko prevajal grško zgodovino pisje. Dve izdaji je doživel celoviti prevod Herodotovih *Zgodb* (prva izdaja 1953-1955). Precejšnjo priljubljenost so doživeli njegovi prevodi izborov iz Plutarhovih *Vzporednih življenjepisov*. Izšli so pod naslovoma *Življenje velikih Rimljanov* (1950) in *Življenje velikih Grkov* (1959). Sovrè je obe knjigi opremil z obsežnimi zgodovinskimi uvodi in pojasnili. Leta 1946 je objavil tudi izbor iz dela ključnega grškega satirika Lukiana.

Neprecenljiv je prevajalčev prispevek pri prestavljanju antične filozofije v slovenski prostor. Prevajal je predvsem Platonove spise. Dialog *Fajdon* je izšel že leta 1932. Leta 1955 ga je vključil v izbor *Poslednji dnevi Sokrata*, kamor je dodal še Platonovi besedili *Sokratov zagovor* in *Kriton*. Leta 1960 je objavil še dialoga *Simpozij* in *Gorgias*. Že pri epskem pesništvu je bil omenjen prevod Lukrecija, iz rimske cesarske dobe pa izvira *Dnevnik cesarja Marka Avrelija*, prvič objavljen že leta 1934 (pozneje je večkrat izšel v predelavi Kajetana Gantarja). Med drugo svetovno vojno je nastal leta 1946 izdani prevod izbora predsokratske filozofije z naslovom *Predsokratiki* (gl. Gantar 1967)

Lirsko poezijo v Sovretovem prevajalskem opusu zastopata izbor iz Horacijeve poezije (1935, soprevajalec je bil Amat Škerlj) in odlični izbor *Starogrška lirika*, ki ga je po njegovi smrti leta 1964 za natis pripravil Kajetan Gantar.

Sovrè je prevedel tudi kar nekaj del, ki spadajo v krščansko, srednje- in novoveško latinizacijo. Med njegove uspešnejše projekte sodijo Avguštinove *Izpovedi* (1932), ki jih je leta 1978 za novo izdajo posodobil Kajetan Gantar. Po drugi svetovni vojni je prevedel tudi dva humanistična spisa, ki sta v takratnem ozračju na Slovenskem verjetno služila kot sredstvo za smešenje Katoliške cerkve. Šlo je za *Hvalnico Norosti* (1952) in *Pisma mračnjakov* (1954). Obe besedili sta namreč nastali v času tik pred reformacijo in sta odraz zaostrenih sporov v Cerkvu, zato ne Erazem Rotterdamski, avtor *Hvalnice*, ki je pozneje močno kritiziral Lutro, ne *Pisma mračnjakov* niso varčevali z jedkim smešenjem posameznih vidikov sočasne katoliške teologije, običajev in obredja. Posebej je izstopala kritika redovništva. Kakor koli, oba prevoda sodita med Sovretove prevajalske mojstrovine, saj mu je uspelo v slovenščino prestaviti satirično ostrino latinskih izvornikov. Posrečeno frazeologijo je Sovrè iz prevodov prenesel celo v spremni besedi. Že leta 1934 pa je prevedel uvod Adama Bohoriča v njegovo slovnico *Arcticae horulae*.

Kar nekaj Sovretovih prevodov je ostalo nedokončanih ali v rokopisu. V prvo skupino sodijo Teofrastovi *Značaji* (leta 1973 jih je objavil Kajetan Gantar) in Plavtova *Dvojčka*. V drugi skupini velja omeniti prevoda Ciceronovih spisov *O prijateljstvu* in *Za Milona*.

Sovrètovi prevodi niso omejeni na klasična jezika. Prevedel je tudi *Moža usode* Georga Bernarda Shawa, iz nemščine pa med drugim Prešernove nemške pesmi. V latinščino je po drugi strani prevedel *Brodnika* Antona Aškerca.

S svojim obsežnim in prepoznavnim opusom sodi klasični filolog iz Šavne Peči med najbolj znane slovenske književne prevajalce. O prevajanju je tudi teoretično razmišljal, denimo o prevajanju latinske proze (gl. Sovre 1955). Kako visoko cenjeni so bili njegovi prevodi, kaže že dejstvo, da je po njem poimenovana stanovska nagrada. Prevode izpod njegovega peresa odlikuje izbrušen slog, povezan z virtuoznim obvladovanjem izraznih možnosti slovenščine. Nekatero prevodne rešitve so prešle celo v splošno rabo. Po drugi strani je bila za Sovreta že v času nastajanja njegovih prevodov značilna raba precej arhaičnega jezika, kar danes otežuje razumevanje njegovih prevodov (prim. uvod G. Kocijančiča v Platon 2006). Kljub temu je njegova temeljna želja, ob postopnem ukinjanju klasične gimnazije približati slovenskemu občinstvu klasične avtorje, doživela popolno uresničitev v priljubljenosti njegovih izdaj. Svojevrsten paradoks je, da vrhunec Sovretovih prevajalskih podvigov skoraj povsem sovпада s temeljitim izgonom grščine in v veliki meri tudi latinščine iz slovenskega šolskega sistema. Gl. tudi Gantar 1967, Movrin 2014.

3 Založniško in uredniško delo

Kot že omenjeno, je bil Sovrè v letih 1919 in 1920 približno pol leta urednik *Ptujskega lista* na Ptujju. Pomemben je tudi njegov prispevek pri zbirki *Cvetje iz domačih in tujih logov*, ki jo je pred drugo svetovno vojno izdajala Družba svetega Mohorja, v njej pa so izhajala klasična dela slovenske in svetovne književnosti. Gl. Gantar 1967.

4 Avtorsko delo

Najpomembnejše avtorsko delo Antona Sovreta so njegovi *Stari Grki*, obsežen pregled starogrške zgodovine in kulture, ki ga je pri Družbi svetega Mohorja v Celju izdal leta 1939, tako da so nemški okupatorji ob okupaciji leta 1941 v razrez poslali še velik del naklade. Besedilo je bilo deležno številnih pohval predvsem zaradi izbrušenega pripovednega sloga, leta 2002 pa je s spremno besedo Kajetana Gantarja doživelo ponovno izdajo. Sovrè je želel dodati še podoben pregled rimske zgodovine, vendar mu je načrte prekrizala druga svetovna vojna (gl. Gantar 1998).

Komaj kaj manjši je pomen prevajalčevega dela na področju šolskih učbenikov za pouk latinščine. Njegova čitanka *Lanx satura* (1928) z obsežnim komentarjem je v času svojega izida sodila med najsodobnejše v Evropi. Drugače kot dotedanje na Slovenskem izdane čitanke je namreč ob strogo klasičnih avtorjih, ki so bili v glavnem omejeni na obdobje med 2. stoletjem pr. Kr. in začetkom 2. stoletja po Kr., vključevala celotno paleto ustvarjalnosti v latinščini, vse do zgodnjega novega veka. Podobnega priročnika Slovenci nismo imeli ne prej ne pozneje. *Latinsko berilo* iz leta 1953 je sicer posnemalo Sovretov koncept, vendar je iz ideoloških razlogov v njem povsem izpadla krščanska latinjeta, ki ima v čitanki *Lanx satura* pomembno mesto.

Skupaj z Ernestom Tomcem je Sovrè leta 1935 napisal še *Latinsko vadnico in slovnico*, ki prav tako navdušuje s svojim sodobnim pristopom. A ker je bil Tomec kot avtor šolskih knjig v Sloveniji nezaželen, saj je bil pred drugo svetovno vojno voditelj Katoliške akcije, se njegova in Sovretova vadnica ni več uporabljala. Priročniki, ki so jo nadomestili, so se vrnili h konservativnejšim pristopom k podajanju snovi, tako da je podobno sodoben izvirni slovenski učbenik za latinščino, *Usus* Roberta Čepona, izšel šele sedemdeset let po Sovretovem in Tomčevem.

V mladosti se je prevajalec poskušal kot avtor leposlovnih besedil. V *Slovenskem narodu* je leta 1905 še v gimnazijskih klopek objavil dve črtici. Prave mojstrovine so končno nekatere njegove spremne besede k prevodom grških in rimskih besedil. Omenim naj njegove spremne besede h *Kralju Ojdiipu* (1923), *Iliadi* (1950), *Odiseji* (1951), *Hvalnici Norosti* (1952), *Pismom mračnjakom* (1954) ali k *Starogrški liriki* (1964, izdano že po njegovi smrti). Gl. tudi Gantar 1967.

Klasični filolog Anton Sovrè sodi med najbolj znane in cenjene slovenske književne prevajalce, kar se odraža tudi v tem, da je po njem poimenovana najvišja stanovska nagrada. S svojim obsežnim in prepoznavnim prevodnim opusom, ki ga odlikuje izbrusen slog, povezan z virtuoznim obvladovanjem izraznih možnosti slovenščine, je približal slovenskemu občinstvu številne grške in latinske klasike.

Bibliografija

- Baskar, Bojan. 1988. *Latinščine, prosim!: Latinščina in njeno izganjanje na Slovenskem, 1849–1987*. Ljubljana: Krtina.
- Gantar, Kajetan. 1967. »Sovrè, Anton.« V *Slovenski biografski leksikon*, 10. zv., Schmidl – Steklasa, uredil Alfonz Gspan. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Gantar, Kajetan. 1981. »Rod in domačija Antona Sovreta.« *Jezik in slovstvo* 27, št. 2–3: 82–83.
- Gantar, Kajetan. 1998. »Začetki klasične filologije na ljubljanski univerzi.« V Gerhard Jäger, *Uvod v klasično filologijo*, 167–172. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.
- Movrin, David. 2014. »Fran Bradač, Anton Sovre, Milan Grošelj, Jože Košar in Fran Petre: latinščina in grščina na ljubljanski univerzi v desetletju po vojni.« *Zgodovinski časopis* 68, št. 3–4: 432–477.
- Platon. 2006. *Zbrana dela*, prevedel, spremno besedo in opombe napisal Gorazd Kocijančič. Celje: Mohorjeva družba.
- Sovrè, Anton. 1955. »K tehniki prevajanja latinske proze.« *Jezik in slovstvo* 1, št. 1: 6–11; *Jezik in slovstvo* 1, št. 2: 33–40.